Valerjans IVANOVS
(Latvijas Universitāte)

Salīdzināmās leksikoloģijas pirmsākumi: sanskrits kā glotoģenealoģisks etalons

Summary

The Beginnings of Comparative Lexicology: Sanskrit as a glotto-genealogical standard

The article provides a review of the main scientific items dedicated to lexical comparison of Sanskrit and European languages, published in Russian, German, English, and French during the first and most fruitful period of comparative lexicology.

The concept of the IE language family arose because of the discovery of Sanskrit – an ancient language of Indian Vedas, which turned out to be similar to Italic, Germanic, Celtic, but especially to Slavic and Baltic languages, which contain a lot of similarities with Sanskrit not only in phonetics and grammar, but also in vocabulary.

Until the mid-19th century, Sanskrit was used as an IE glotto-genealogical model, and comparative lexicology developed successfully. But later it stopped and linguists lost their interest in Sanskrit.

In the 21st century, the comparative lexicology is still taking the first steps, and has the primary task: to develop its own research method, which should include the ability to compare adequately phonetics, grammar, and semantics of the word.

Key words: *linguistics, Sanskrit, comparative lexicology, linguistic comparative studies, Baltic languages*

*

Ievads

Lai gan salīdzināmā valodniecība radās, kad tika atklāta Indijas vēdu valodas – sanskrita – radniecība ar Eiropas valodām, turpmāko divu gadsimtu laikā tieši sanskrita un „moderno" indoeiropiešu (IE) valodu salīdzinošo pētījumu ir bijis samērā maz, sevišķi leksikas līmenī. No vienas puses, tas ir loģiski, jo sanskritu pieņemts salīdzināt ar seniskākām valodas formām, nevis „modernajām". No otras puses, joprojām nav sniegtas pārliecinošas atbildes uz *svarīgiem* jautājumiem, kurus rosināja šis atklājums, proti, kā tāda radniecība varēja rasties teritoriāli un hronoloģiski tik tālo valodu starpā un ko šis fakts nozīmē IE civilizācijas vēsturē? Vairāk vai mazāk pamatotu hipotēžu par ide. valodu izcelsmi un izplatīšanos pa Eirāziju ir pietiekami daudz. Taču to argumentāciju nereti veido nevis objektīvi pārbaudāmi fakti, bet pieņēmumi, kas ir tādas pašas hipotēzes un nevar kalpot par citu hipotēžu zinātnisku pierādījumu. Šie faktori diktē pētāmās tēmas aktualitāti. Iespējams, ka tieši mūsdienu valodu sistēmiska salīdzināšana ar sanskrita valodu var sniegt jaunus argumentus un rosināt pārliecinošākas hipotēzes. Teiktais īpaši attiecas uz leksikas salīdzināmajiem pētījumiem, kur valodniekiem joprojām ir neapgūts lauks, jo līdz šim nav formulēta pat leksikas salīdzināšanas metode, kuras izstrāde ir jebkura pētījuma priekšnoteikums.

Šāds uzdevums rada nepieciešamību apzināt līdzšinējo pētnieku veikumu sanskrita salīdzināmās jeb komparatīvās leksikoloģijas jomā, lai saprastu, kas īsti un kā ir ticis

pētīts, kādus salīdzināšanas paņēmienus iepriekšējo gadsimtu valodnieki ir izmantojuši un kādus secinājumus izdarījuši. Rakstā aplūkoti būtiskākie sanskrita un moderno IE valodu leksikas salīdzinošie pētījumi, kas publicēti kopš 19. gs. sākuma angļu, franču, vācu, krievu un dažās citās Eiropas valodās.

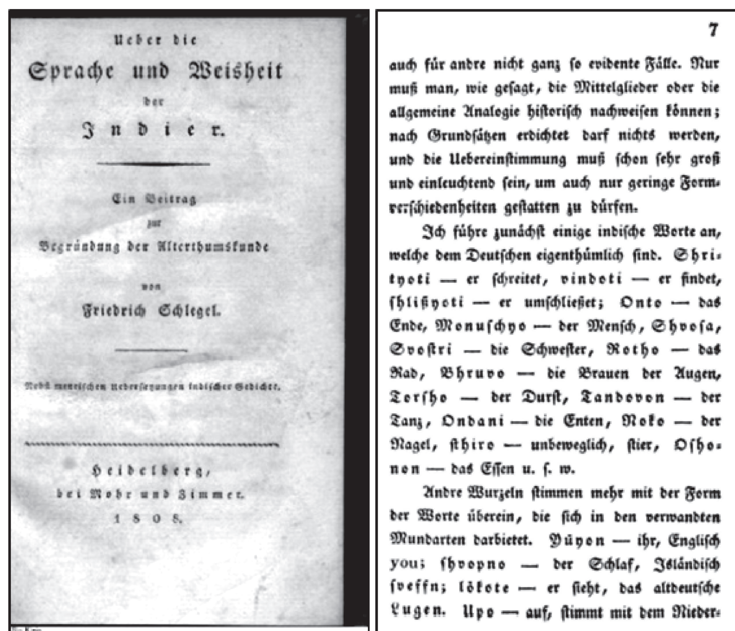
Publikāciju analīze ļauj izvirzīt šādas hipotēzes.

Salīdzināmās valodniecības attīstības sākuma posmā 18.–19. gs. daudzi valodnieki leksikas salīdzināšanu (līdztekus fonētikas un morfoloģijas komparatīvajiem pētījumiem) uzskatīja par ļoti svarīgu valodas evolūcijas izpētes instrumentu un IE glotoģenealoģisku etalonu. Moderno Eiropas valodu (tostarp slāvu un baltu) leksikas salīdzināšanai ar sanskritu tika veltīta īpaša uzmanība.

19. gs. vidū valodnieku interese par sanskritu kā vienu no senākajām IE valodām un lingvistiskās komparatīvistikas instrumentu mazinājās un salīdzināmās leksikoloģijas attīstība apstājās. Netika radīta (un nav joprojām) pati leksikas salīdzināšanas metode. Tādēļ šajā valodniecības jomā ir neizmantotas iespējas, un jauni pētījumi var būt produktīvi.

Leksikas salīdzināšanas metodes formulēšana šobrīd ir komparatīvās leksikoloģijas neatliekams uzdevums, kas risināms, apkopojot un attīstot tālāk šīs valodniecības nozares pionieru izmantotos vārdu salīdzināšanas paņēmienus, kuri ietver gan leksēmu objektīvo, formālo līdzību/atšķirību noskaidrošanu skaņu un gramatisko struktūru līmenī (ar salīdzināmi vēsturiskās metodes instrumentiem), gan vārdu nozīmes veidošanās subjektīvās, radošās dabas respektēšanu, neabsolutizējot kādu no šīm pieejām, bet sintezējot tās.

Frīdrihs Šlēgelis – salīdzināmās leksikoloģijas aizsācējs

Ueber die
Sprache und Weisheit
der
Indier.

Ein Beitrag
zur
Begründung der Alterthumskunde

von
Friedrich Schlegel.

Nebst metrischen Uebersetzungen indischer Gedichte.

Heidelberg,
bei Mohr und Zimmer.
1808.

7

auch für andre nicht ganz so evidente Fälle. Nur muß man, wie gesagt, die Mittelglieder oder die allgemeine Analogie historisch nachweisen können; nach Grundsätzen erdichtet darf nichts werden, und die Uebereinstimmung muß schon sehr groß und einleuchtend sein, um auch nur geringe Formverschiedenheiten gestatten zu dürfen.

Ich führe zunächst einige indische Worte an, welche dem Deutschen eigenthümlich sind. Shrityoti — er schreitet, vindoti — er findet, shlißyoti — er umschließet; Onto — das Ende, Monuschyo — der Mensch, Shvosa, Svostri — die Schwester, Rotho — das Rad, Bhruvo — die Brauen der Augen, Torsho — der Durst, Tandovon — der Tanz, Ondani — die Enten, Noko — der Nagel, sthiro — unbeweglich, stier, Oshonon — das Essen u. s. w.

Andre Wurzeln stimmen mehr mit der Form der Worte überein, die sich in den verwandten Mundarten darbietet. Yûyon — ihr, Englisch you; shvopno — der Schlaf, Isländisch sveffn; lôkote — er sieht, das altdeutsche Lugen. Upo — auf, stimmt mit dem Nieder-

1. attēls. **F. Šlēgeļa grāmatas *Über die Sprache und Weisheit der Indier* 1808. gada izdevuma vāks un teksta paraugs**

IE salīdzināmā leksikoloģija, tāpat kā lingvistiskā komparatīvistika kopumā, radās 1786. gadā pēc britu valodnieka Viljama Džounsa (*William Jones*, 1746–1794) lekcijas Kalkutas Āzijas biedrībā, kurā viņš norādīja uz Eiropas valodu un sanskrita līdzību un kas tiek uzskatīta par salīdzināmās valodniecības sākumpunktu.

Pirmie profesionālie sanskrita un Eiropas valodu leksikas salīdzināšanas mēģinājumi atrodami 1808. gadā Heidelbergā izdotajā Frīdriha Šlēgeļa (*Karl Wilhelm Friedrich Schlegel*, 1772–1829) monogrāfijā *Über die Sprache und Weisheit der Indier* (Par indiešu valodu un gudrību). Ievadā autors uzsver, ka uz sanskrita studijām viņu pamudinājusi V. Džounsa lekcija, kas tobrīd bija kļuvusi par iedvesmas avotu daudziem valodas pētniekiem Vācijā un visā Eiropā. F. Šlēgelis bija aizrāvies ar ideju par to, ka pēc analoģijas ar matemātiskajiem pirmskaitļiem varētu pastāvēt arī „pirmvārdi", no kuriem modernās pasaules valodas smēlušās leksiku. V. Džounsa idejās par Eiropas un Indijas valodu līdzību un iespējamo kopējo indoeiropiešu pirmvalodu (IEP) F. Šlēgelis saskatīja apstiprinājumu savai hipotēzei. Rezultātā tapa grāmata ar trim daļām – *Von der Sprache* (Par valodu), *Von der Philosophie* (Par filozofiju) un *Historische Ideen* (Vēsturiskās idejas). Sadaļa par indiešu valodu ir apjomā lielākā un kompozicionāli pirmā [Schlegel 1808: 6–26].

Pētījumu gaitā F. Šlēgelis nonāca pie atziņas, ka tieši sanskrits ir meklētā sākotnējā valoda (*Ursprache*) jeb IE (Šlēgelis to sauca par indoģermāņu) pirmvaloda, no kuras vēlāk radušās grieķu, latīņu, persiešu un gotu valodas[1], jo tās uzrāda lielu radniecību (*große Verwandtschaft*) gan ar sanskritu, gan savā starpā. Par to liecina līdzīgā fonētika, vārda un teikuma struktūra un gramatiskā sistēma. Veselu nodaļu autors ir veltījis Rietumeiropas valodu (pamatā ģermāņu, itāļu), persiešu un sanskrita leksikas salīdzināšanai jeb sakņu radniecībai (*der Verwandtschaft der Wurzeln*).

Vārdu salīdzināšanas metodi autors nav aprakstījis, tā ir izsecināma empīriski: viņš izvēlas piemērus, kuros jēdziens sanskritā un attiecīgajā Eiropas valodā ir izteikts ar vienu un to pašu vai līdzīgu skaņu kombināciju vārdsaknes līmenī. Tā autors atrod „indiešu vārdus, kuri raksturīgi arī vācu valodai"[2], piemēram, *shrityoti – er schreitet* 'viņš soļo', *vindoti – er findet* 'viņš atrod', *shlißyoti – er umschließet* 'viņš ietver, apņem, ielenc', *onto – das Ende* 'beigas', *monuschyo – der Mensch* 'cilvēks', *shvosa, svostri – die Schwester* 'māsa', *rotho – das Rad* 'ritenis', *bhruvo – die Brauen, der Augen* 'uzacs', *torsho – der Durst* 'slāpes', *tandovon – der Tanz* 'deja', *noko – der Nagel* 'nagla'[3] u. c.

---

[1] Attīstot šo hipotēzi, F. Šlēgelis domāja, ka Eiropas „civilizētās tautas", kuru valodās redzama saistība ar sanskritu, ir nākušas tieši no Indijas.

[2] *Ich führe zunächst einige indische Worte an, welche dem Deutschen eigentümlich sind.* [Schlegel 1808: 7]

[3] Mūsdienu sanskrita vārdnīcās, kuru pamatā ir H. Vilsona [Wilson 1819], M. Monjē-Viljamsa sanskrita-angļu [M-W 1899], O. Behtlingka sanskrita-vācu [Böhtlingk & Roth 1855–75] vārdnīcas un kuras balstās uz Ženēvas Starptautiskajā orientālistu kongresā (1894) pieņemtajiem devanāgarī latinizācijas principiem un Starptautisko sanskrita transliterācijas alfabētu (angļu: *International Alphabet of Sanskrit Transliteration* – IAST), Šlēgeļa citētie sanskrita leksikas piemēri doti nedaudz atšķirīgā transkripcijā, piemēram, atrast – विन्दति *vindati*; aptvert, apņemt – शिलष्यति *śliṣyati*; beigas – अन्त *anta*; vīrs – मनुष्य *manuṣya*; māsa – ष्वसा *ṣvasā*, स्वसृ *svasṛ*; rati, kariete – रथ *ratha*; uzacs – भ्रू *bhrū*; slāpes – तृष् *tṛṣ*, त्रषा *trṣā*, तर्ष *tarṣa*, तर्षा *tarṣā*; neprātīga deja

Kopējas vārdsaknes ar sanskritu F. Šlēgelis atrod arī angļu, islandiešu (ko viņš sauc par vācu dialektiem) un latīņu valodā, piemēram: *yūyon* ‘jūs’ – angļu *you* (यूयम् *yūyam* ‘jūs visi’), *shvopno* – islandiešu *sveffn* ‘sapnis’; *navyon* – latīņu *navis* ‘kuģis’ (नाविन् *nāvin* ‘jūrnieks’), *danen* – latīņu *donum* ‘dāvana’ (dāvana – दान *dāna*, दामन् *dāman*) un piebilst, ka visās šajās valodās joprojām atrodamas kopējas saknes vārdiem tēvs, māte, brālis, meita (vācu: *Vater*, *Mutter*, *Bruder*, *Tochter*), kas indiešu valodā ir *Pita*, *Mata*, *Bhrata*, *Duhita* (पितृ *pitṛ*, मातृ *mātṛ*, भ्रातृ *bhrātṛ*, दुहितृ *duhitṛ*).

Autors uzsver, ka citējamie vārdi uzrāda pilnīgu līdzību (*Völlige Gleichheit des Worts*), parādās kā acīmredzami fakti un nav papildus jāpierāda ar skaņu pārmaiņu, burtu pārbīdes likumiem (*Art von Veränderungs oder Versetzungsregel der Buchstaben*) un etimoloģiskiem artefaktiem [Schlegel 1808: 6].

Fjodors Golovkins – pirmais slāvu-sanskrita leksikas salīdzinātājs

2. attēls. **Žurnāla *Fundgruben des Orients* 1809. gada izdevuma vāks un F. Golovkina raksts *Etymologies slavonnes tirees du Sanscrit***

ताण्डव *tāṇḍava*; nagla, nags नख *nakha* u. tml. Te un tālāk, lai saglabātu autentiskumu, piemēri citēti tā, kā tos rakstījuši autori. Papildu paskaidrojumi apaļajās iekavās doti gadījumos, ja mūsdienu vārdnīcas sniedz atšķirīgus tulkojumus vai transkripcija ir tik atšķirīga, ka var radīt pārpratumus.

[4] Autors nedefinē, ko viņš saprot ar „slāvu valodu”. Piemēri izvēlēti pamatā no krievu valodas.

[5] *M. Schlegel* [..] *après avoir fait l’observation que le sanscrit a une grande analogie avec les langues latines, grecques, germaines et persannes, ajoute que cette analogie est plus foible, et méme presque nulle, avec le celte, l’arménien et le slavon.* [..] *C’est donner une preuve de plus en faveur de l’hypothèse de M. Schlegel, que de développer quelques unes de ces analogies entre les langues indiennes et slavonnes, fondées sur les mots mèmes cités dans son ouvrage* [Golovkin 1809: 459].

F. Šlēgeļa publikācija par sanskrita un Rietumeiropas valodu leksikas līdzību uz tādiem pašiem pētījumiem pamudināja Holandē dzīvojošu krievu diplomātu un literātu grāfu Fjodoru Golovkinu (*Фёдор Головкин*, 1762–1823), kurš 1809. gadā žurnālā *Fundgruben des Orients* (Austrumu dārgumu krātuve) publicēja rakstu *Etymologies slavonnes tirees du Sanscrit* (Slāvu etimoloģijas no sanskrita) franču valodā ar 42 sanskrita-slāvu leksiski semantisko līdzību piemēriem. Ievadā autors pamato raksta mērķi:

„Šlēgeļa kgs raksta, ka sanskritam ir liela līdzība ar latīņu, grieķu, ģermāņu un persiešu valodām, bet ķeltu, armēņu un slāvu[4] valodā šī līdzība esot vāji izteikta vai vispār neredzama. Zemāk publicējamie sanskrita-slāvu leksisko līdzību piemēri liecinās, ka tikpat lielā mērā mums ir pamats runāt arī par sanskrita un slāvu valodu līdzību.”[5]

Pirmām kārtām F. Golovkins parāda, ka F. Šlēgeļa pieminētie sanskrita vārdi *māsa*, *māte*, *brālis*, *uzacs*, *nags* ir formāli līdzīgi ne tikai romāņu un ģermāņu atbilsmēm, bet arī attiecīgajām slāvu formām: skr. *Svostri* ‘māsa’ – slāv. *Soestra* (te un turpmāk saglabāta autora transkripcija), *Mata* ‘māte’ – *Mat*, *Bhrata* ‘brālis’ – *Brat*, *Bhruvo* ‘uzacs’ – *Bruovi*, *Noko* ‘nags’ – *Nokti*. Papildus F. Golovkins atrod arī citas sanskrita leksēmas, kuras sakņu līmenī saglabājušās gan romāņu-ģermāņu, gan slāvu valodās, piemēram, *Jugon* (mūsdienu vārdnīcās – योग *yoga*, युग *yuga*, युक्त *yukta*) – ‘jūgs’, kas krieviski ir *igo*, angliski *yoke*, franciski *joug*, latīniski *iugum*, *jugum*; *Vidheva* (विधवा *vidhavā*) – ‘atraitne’, kr. *vdova*, angl. *widow*, lat. *vidua*, fr. *veuve*, vāc. *Witwe* u. c. Līdztekus autors min arī vairākus tādus leksiski semantisku līdzību pārus, kuri raksturīgi tikai sanskritam un slāvu valodām, bet romāņu un ģermāņu valodām vairs ne, piemēram, *Vortute* (वर्तते *vartate*) ‘griezties’ – kr. *Vertit*; *Masoh* (मासक *māsaka*) ‘mēness’ – kr. *Mesats*; Osthi (अस्थि *asthi*) ‘kauli’ – kr. *Kosti* u. c.

Salīdzināšanas metodi F. Golovkins arī atsevišķi neformulē, bet, līdzīgi kā F. Šlēgelis, atrod vārdus, kas vienus un tos pašus jēdzienus dažādās valodās izteic ar līdzīgu skaņu kombināciju, kā arī meklē līdzības to gramatiskajās formās un citās valodas sastāvdaļās (*et d’autres parties constituantes du language*) un, tāpat kā F. Šlēgelis, uzsver, ka izvēlas tikai visspilgtākās un dabiskākās analoģijas (*l’analogie la plus frappante et la plus naturelle*), kuras neprasa papildu etimoloģiskus pierādījumus [Golowkin 1809: 459].

Sanskrits kā indoeiropiešu valodu saimes apzināšanas instruments

Var teikt, ka, pirms Rasmuss Rasks (*Rasmus Christian Rask*, 1787–1832) un Jākobs Grimms (*Jacob Ludwig Karl Grimm*, 1785–1863) nāca klajā ar saviem novērojumiem par skaņu pārmaiņas (vācu: *Lautverschiebung*) likumībām ģermāņu valodās, ar to liekot pamatus IE salīdzinošajai fonētikai, bet Francis Bops (*Franz Bopp*, 1791–1867) publicēja savus sanskrita un pārējo IE valodu gramatikas salīdzinošos pētījumus [Bopp 1816, 1833], komparatīvā lingvistika nodarbojās tieši ar leksiku. Šajā laikā par savu primāro uzdevumu valodnieki uzskatīja IE valodu saimes robežu apzināšanu; tās vai citas valodas piederību vai nepiederību šai saimei argumentēja ar kopējām vārdsaknēm sanskritā un attiecīgajā salīdzināmajā valodā. No vairākām tā laika publikācijām izriet, ka 19. gs. sākumā Eiropas lingvisti ir mēģinājuši salīdzināt sanskritu ar visām viņiem zināmajām Eiropas un Āzijas valodām un pārliecinošas līdzības argumentus atraduši galvenokārt leksikas līmenī.

Tā 1823. gadā izdotajā skotu valodnieka, Edinburgas universitātes profesora A. Murreja (*Alexander Murray*, 1775–1813) divsējumu monogrāfijā *History of the*

European Languages (Eiropas valodu vēsture) tiek skaidrota šo valodu rašanās no kopējas pirmvalodas un vesela nodaļa veltīta latīņu, zendu (avestas), persiešu (pahlavī), teitoņu (ģermāņu), slavēņu (slāvu) valodu vārdsakņu salīdzināšanai ar sanskrita atbilsmēm [Murray 1823: II]. A. Murrejs sanskritu uzskatīja par vienu no IEP diverģences produktiem – tādu pašu kā grieķu, latīņu, avestas valoda[6].

1832. gadā Oksfordā angļu valodā iznāca vācu izcelsmes krievu valodnieka Frīdriha fon Adelunga (*Friedrich von Adelung*; *Фёдор Павлович Аделунг*, 1768–1843) monogrāfija *An Historical Sketch of Sanscrit Literature* (Sanskrita literatūras vēsturisks apskats), kurā bija aplūkoti uz to brīdi publicētie sanskrita valodas pētījumi un sanskrita tekstu tulkojumi Eiropas un Āzijas valodās, bet īpaša nodaļa bija veltīta sanskrita salīdzinājumam ar citām valodām [Adelung 1832: 38–53].

Sanscrit.	*Slavic.*	*Sanscrit.*	*Slavic.*
Den, day.	Den, day.	Vark, the top.	Vakh, the summit.
Nist, night.	Nostith, night.	Gohsti, hermits.	Gasti, foreigners.
Sneg, a snowy height.	Sneg, a hill.	Pala, a small tub.	Pala, a tent.
Gra, hail.	Grad, hail.	Noot, new.	Nov, new.
Vuntie, wind.	Vanti, wind.	Yuven, young.	Yung, young.
Jup, heat.	Japtvi, heat.	Dev, a god.	Div, a god.
Jupti, ditto.		Deva, a god.	Devny, a god.
Agni, fire.	Ogon, fire.	Stite, to sit.	Sidite, to sit.
Lax, a sight.	Louch, a ray of light.	Dati, to give.	Dati, to give.
Mur, death.	More, a plague.	Theega, a woman.	Stargga Babba, an old woman.
Van, sound.	Soon, sound.		
Sel, salt.	Sol, salt.	Mat, a mother.	Mat, a mother.
Aka, eyes.	Oko, eyes.	Brat, a younger brother.	Brat, a brother.
Nasa, the nose.	Nas, the nose.		
Ost, a bone.	Cost, a bone.	Opas, a fast.	Post, a fast.
Galun, a height.	Kholm, an elevation.	Mena, monthly.	Mena, monthly.

3. attēls. **A. Murreja monografijā *History of the European Languages* (1808) iekļautās sanskrita-slāvu leksiski semantiskās līdzības**

Zīmīgi, ka šajā laikā Rietumeiropas valodnieki savos komparatīvajos pētījumos baltu un slāvu valodu materiālu izmantoja maz vai nemaz. F. Bops, viens no lingvistiskās komparatīvistikas pamatlicējiem, jau pieminētās *Vergleichende Grammatik* [Bopp 1833] pirmajā izdevumā izmantoja dažus lietuviešu valodas faktus, bet slāvu valodas piemērus neiekļāva; tie sāka parādīties, tikai sākot ar otro izdevumu [Bopp 1835, 1856]. Iespējams, viņi pārlieku uzticējās F. Šlēgeļa autoritātei, kurš bija publiski apšaubījis slāvu valodu piederību IE valodu saimei, bet baltu valodas vispār netika pieminējis; iespējams, ka vienkārši nepārzināja tās pietiekami labi. A. Murreja grāmatā ir gan publicēti 30 sanskrita-slāvu leksiski semantisko līdzību pāri, taču tie pierakstīti ne visai saprotamā transkripcijā (sk. 3. att.), un pieraksta neprecizitātes mudina domāt, ka autors un redaktors gan slāvu valodas, gan sanskritu pazina paviršī. Piemēram, diena sanskritā nav *den*, bet दिन *dina*, nakts – ne gluži *nist*, bet निश् *niś*, kurai vistuvākā starp slāviskajām

[6] Pusgadsimtu vēlāk vācu valodnieks Augusts Šleihers (*August Schleicher*, 1821–1868) mēģināja rekonstruēt IEP, bet sanskritu dēvēja par senāko IE valodu [pēc: Сафронов 1989].

formām varētu būt ukraiņu *nič* (ніч), bet autora uzrādītā forma *nostith* ar nozīmi 'nakts' nav atrodama nevienā slāvu valodā. Tāpat veca sieviete nevienā slāvu valodā nav *Stargga Babba*, kā rakstīts A. Murreja grāmatā, bet *staraya* (*stare*, *stary*) *baba* u. tml. Tomēr vairums līdzību atzīstamas par pamatotām, piemēram, *agni* – *ogon* 'uguns', *ost* (अस्थि *asthi*) – *kost* 'kauls', *stite* (सीदति *sīdati*) – *sidite* 'sēdēt' utt.

Frīdrihs Adelungs par krievu un sanskrita valodu radniecību

1811. gadā Pēterburgas ZA akadēmiķis, valodnieks Frīdrihs Adelungs publicēja rakstu franču valodā *Rapports entre la langue Sanscrit et la langue Russe* [Attiecības starp sanskritu un krievu valodu, Adelung 1811], pēc tam arī holandiešu valodā ar nosaukumu *Ower de Verwantschap de Russische en de Sanscritische taal* [Krievu un sanskrita valodu radniecība, Adelung 1814]. Šajās publikācijās autors uzrādīja 177 krievu valodas un sanskrita leksiski semantiskās līdzības – skaitliski vairāk, nekā tobrīd bija atrasts citās Eiropas valodās. Daudzi sanskrita un krievu vārdi izrādījās ne vien līdzīgi, bet gandrīz identiski pēc formas un semantikas. Tas ļāva autoram izteikt hipotēzi par sanskrita un krievu valodu „apbrīnojamo līdzību" (*l'étonnant rapport*).

Raksturojot salīdzināšanas metodi, autors uzsver, ka publikācijā ir vienkopus savākta tā sanskrita leksika, kurai krievu valodā atrodamas atbilsmes vārdu izrunā un to nozīmē.[7]

RAPPORTS
ENTRE
LA LANGUE SANSCRIT
ET
LA LANGUE RUSSE

PRÉSENTÉS
À L'ACADÉMIE IMPÉRIALE RUSSE

A S^T-PETERSBOURG
DE L'IMPRIMERIE DE F. DRECHSLER
1811

RAPPORTS
ENTRE LA LANGUE SANSCRIT ET LA LANGUE RUSSE.

Sanscrit		Russe.
Ada	je mange	ѣда, яда.
adima	le premier	одинъ.
adwaja	celui qui repond	отвѣтъ, отвѣчать, отвѣчая, partic.
agam	moi	я.
5 aghni	le feu	огнь, plur. огни.
ajam	mouvant	двигая, движенiе, двигаемъ.
akchi	l'oeil	око, plur. очи.
ama	humide, mouillé	омывать, омочить.
amara	le pilote	мореходъ, мореходецъ.
10 amma	la mère	мама.
amisza	la viande	мясо.
aschuga	sec	сухiй.
asti	il est	есть, plur. second. pers. есте.
badi, wadi	le chef	водить, вое-вода, chef de troupes.
15 balia, walia	grand	велiй, велiа, велiе, subst. величiе.
barja	la femme	бариня.
bharami	je porte	бремя, беремя.
bra	vrai	право.
bratha, bhrata	le frère	братъ.
20 bhrouvo, brouwan	les sourcils	брови.

4. attēls. **F. Adelunga publikācijas *Rapports entre la langue Sanscrit et la langue Russe* (1811) titullapa un pirmās 20 sanskrita-krievu leksiski semantiskās līdzības**

[7] *La concordance des mots dans leur prononciation comme dans leur signification* [Adelung 1811: 3].

Sanskrita piemērus autors sniedza latīniskajā transkripcijā, krievu – kirilicā, tulkojumus un paskaidrojumus – franciski. F. Adelungs bija pārkrievojies vācietis no zinātnieku dzimtas ar augstas izglītības tradīcijām vairākās paaudzēs[8], kurš labi pārvaldīja ne tikai vācu, franču, latīņu, bet arī krievu valodu. Šīs kompetences izpaudās pētījumā: krievu valodas piemēri pierakstīti precīzi, vietām sniegti vairāki formu varianti, kā arī paskaidrojumi par attiecīgās formas gramatiskajām kategorijām. Piemēram, salīdzinot sanskrita अग्नि *agni* 'uguns' ar krievu огнь, огонь, autors rāda, ka formāli tuvākā sanskritam ir daudzskaitļa forma „plur. огни"; vai arī sanskrita verbs *dodati* 'dot' krievu valodā ir дасть, kas fonētiski nedaudz atšķiras no sanskrita, bet ir saglabājies bez formālām izmaiņām slāvu vārdā додати ar nedaudz atšķirīgu nozīmi *donner le manquant* 'piedot klāt trūkstošo'.

Par atsevišķu autora izvēlēto sanskrita-krievu atbilsmju pareizību iespējams diskutēt, taču vairums ir pārliecinošas, piemēram, *ada* – ѣда, яда 'ēdiens', *adima* – одинъ 'viens', *amisza* (mūsd. आमिष *āmiṣa*, मांस *māṃ sa*) – мясо 'gaļa', *dina* – день, дни 'diena' u. tml., jo pie identiskas semantikas sakrīt vārdu gramatiskā struktūra, bet fonētiskās atšķirības ir izskaidrojamas ar IE valodās novērotajām skaņu atbilstības likumībām.

Atliek piebilst, ka zināšanas par Indiju un sanskritu valodnieks uzskatīja par ļoti svarīgām visai Eiropas zinātnei un dēvēja par „vaduguni, kas turpmāk rādīs ceļu ikvienam zinātniekam, kurš nodarbosies ar valodu radniecības pētījumiem"[9].

Antuna Mihanoviča 200 vārdu saraksts

Šajā periodā atsevišķas sanskrita līdzības poļu un čehu valodu leksikā un gramatikā atrada polis Valentijs Skorohuds-Majevskis (*Walenty Skorochód-Majewski*, 1764–1835) grāmatā *O Słowianach i ich pobratymcach* (Par slāviem un viņu radiniekiem, Skorochód 1816), čehu ārsts un sanskrita pētnieks Antonīns Jans Jungmanns (*Antonín Jan Jungmann*, 1775–1854) pētījumā *O Sanskrytu* (Par sanskritu, Jungmann 1821) u. c. Pirmo nozīmīgāko slāvu-sanskrita salīdzināmo glosāriju izveidoja horvātu literāts un diplomāts, Horvātijas nacionālās atmodas darbinieks Antuns Mihanovičs (*Antun Mihanović*, 1796–1861), kurš 1823. gadā žurnāla *Hommayr's archiv* 66., 67. un 71. numurā publicēja rakstu vācu valodā ar nosaukumu *Zusammenstellung von 200 Laut- und Sinnvervandten Wörtern des Sanskrites und Slawischen* [Fonētiski un jēdzieniski līdzīgo sanskrita un slāvu 200 vārdu saraksts, Mihanović 1823].

Līdzīgi kā F. Adelungs, arī A. Mihanovičs uzskatīja, ka sanskrits un senās Indijas kultūras mantojums paver jaunas iespējas Eiropas valodu un tautu vēstures izpētei, un cerēja, ka „no Indijas nākošā gaisma kliedēs tūkstošgadīgo nakti, kas pārklājusi mūsu tautu saimes priekšvēsturi"[10]. Raksta pirmajā daļā A. Mihanovičs sniedz tobrīd publicēto

[8] F. Adelunga tēvabrālis Johans Adelungs (*Johann Christoph Adelung*, 1732–1806) bija vācu valodnieks, apgaismības darbinieks, vācu literārās valodas normalizētājs un unificētājs. Viens no ortogrāfijas principa „raksti kā runā un lasi kā rakstīts" ieviesējiem.

[9] *C'est particulièrement à la connaissance plus exacte que nous avons aujourd'hui de l'Inde, que nous devons la lumière, qui guide maintenant les savans dans leurs travaux sur l'affinité des langues* [Adelung 1811: 3].

[10] *Eine herrliche Aera soll nahen, wo die vieltausendjährige Nacht, welche die Urgeschichte unseres Geschlechtes deckt, vor dem aus Indien tagenden Lichte endlich verschwindet* [Mihanović 1823: 66].

sanskrita salīdzināmo pētījumu apskatu, bet otrajā daļā uzrāda 200 sanskrita vārdus, kuriem ir leksiski semantiskas atbilsmes slāvu (galvenokārt – horvātu, serbu, slovēņu u. c.) valodās.

a = a c.

Sanskrit.	Slavisch.
1 At'ha, freylich; sobin.	ada, Illyr.
2 antar, innerlich; adverb.	unutri, Ill. nutri, Croat. vnutr', Alt-Slav.
3 antan, der letzte.	zadoji? (cf. sád'ha, Wurzw. sád'hnóti, enden, Sanskr.)
4 apa, entgegengesetzt, im Gegentheil.	opak? verkehrt. Ill.
5 apavada, der Befehl.	zapoved, Cr.; zapovid; zapovjed, Ill. (cf. vada).
6 arvva, W. arvvati, stoßen, drängen.	arvatise, sich drängen, ringen. Ill. hervatise, Cr.

i = i

7 i, W. éti, oder ayati (sonst auch wohl ajati, at'hati), gehen.	iti; hajati, hadjati in den Compos. mit iz, od. etc. (Vide unten hud'a).
8 ila, W. élayati (conf. pélaté, sich bewegen, gehen), lenken, führen.	peljati? führen; fahren, peljati se Croat. Crain.

u = u

9 uchita, bewußt, verstanden.	uchit, nauchit, gelernt, erlernt (cf. uchchala, Verstand, Sanskr. und chita weiter unten). Ill.
10 ud, in Zusätz. ab, weg, zer etc.	od; ASl. ot.
11 uda, das Wasser.	voda.
12 ub'haya, beyde.	oboje. Ill.
13 uragast'hána, die unterirdischen Räume, die Höhlen der Nagas oder Schlangen.	Vraga-stan? des Teufels-Wohnung (S. unten st'hana). Ill.

5. attēls. **A. Mihanoviča raksta *Zusammenstellung von 200 Laut- und Sinnvervandten Wörtern des Sanskrites und Slawischen* (1823) fragments ar pirmajiem 13 vārdiem no šī saraksta**

Sanskrita un slāvu piemēri doti latīniskajā transkripcijā; tulkojumi un paskaidrojumi – vāciski. Atšķirībā no F. Adelunga, F. Golovkina u. c., kuri savos pētījumos varēja balstīties vienīgi uz V. Kerija (*William Carey*, 1804), Č. Vilkinsa (*Charles Wilkins*, 1808) gramatikām un oriģinālajiem sanskrita tekstiem, A. Mihanoviča rīcībā jau bija 1819. gadā Kalkutā iznākusī H. Vilsona (*Horace Hayman Wilson*, 1786–1860) apjomīgā (ap 1000 lpp.) sanskrita-angļu vārdnīca[11], kuras ievadā autors ir devis savu devanāgarī latīniskās transliterācijas tabulu. Līdz ar to arī A. Mihanoviča sanskrita piemēri jau transliterēti pēc vienotas sistēmas.

Kā radniecīgus autors identificē šādus sanskrita-slāvu leksēmu pārus: *eti* 'iet' – *iti* 'iet, staigāt'; *uda* 'ūdens' – *voda* 'ūdens'; *ubhaya* 'abi' – *oboje* 'abi'; *ostha* 'lūpa' – *usta* 'mute, lūpas'; *kadā* 'kad' – *kagda*, *kada* 'kad'; *kās*, *kasate* 'klepus, klepot' – *kashlj*, *kašalj* 'klepus'; *giri* 'kalns, paugurs, klints' – *gora* 'kalns'; *gavate* 'runa' – *govor*, *govoriti* 'runa, runāt'; *caturtha* 'ceturtais' – *chetvartij* 'ceturtais'; *jani* 'sieviete, māte' – *žena* 'sieviete, sieva'; *jīv*, *jīvati* 'dzīvs, dzīvot' – *živ*, *živjote* 'dzīvs, dzīvojat'; *jñā*, *jānāti* 'zināt' – *znati* 'zināt', *jñāna* 'zināšanas' – *znanje* 'zināšanas' u. c. Slāviskajiem leksikas piemēriem dažviet pievienotas norādes, no kādas slāvu valodas tie nāk, kā arī piezīmes par to gramatiskajām kategorijām.

Runājot par salīdzināšanas metodi, A. Mihanovičs lieto vācu jēdzienus *Übereinstimmung in Laut und Sinn* (angļu tulkojumos: *agreement in sound and meaning*), tātad

[11] *A Dictionary in Sanskrit and English* [Wilson 1819].

vārdu skaņas (izrunas) un nozīmes (jeb fonētikas un semantikas) sakritība, atbilstība salīdzināmajās valodās. Sanskrita-slāvu leksiski semantiskās līdzības A. Mihanovičs izvēlas pēc „skaņu un nozīmju" atbilstības, īpaši neanalizējot iespējamās skaņu pārmaiņas un salīdzināmo vārdu gramatiskās struktūras. Tas ir arī saprotami, jo tobrīd valodniecības priekšstati par fonētiskajām un morfoloģiskajām atbilsmēm radniecīgās valodās vēl tikai veidojās.[12]

Dažas regulāras skaņu atbilsmes starp sanskritu un slāvu valodām A. Mihanovičs pats mēģināja sistematizēt, grupējot leksiski semantisko līdzību pārus atbilstoši skaņu korelācijām. Tā, piemēram, viņš konstatēja, ka sanskrita *c* horvātu valodā mainās uz *ch* (*č*): *caturtha* = *chetarti* (*četvrti*) 'ceturtais'; *j* uz *z*: *jñāna* = *znanje* 'zināšanas'; *j* uz *ž*: *jani* 'māte, sieviete' = *žena* 'sieviete, sieva' u. tml.

Horvātu lingvists, indologs un slāvists Radoslavs Katičičs (*Radoslav Katičić*, 1930–2019) atzīmē, ka A. Mihanoviča pieeja bija „metodoloģiski interesanta, un dažos aspektos viņš krietni apsteidza savu laiku"[13]. Savukārt krievu-britu valodnieks K. Borisovs (*Константин Л. Борисов; Constantine Borissoff*), izturēdamies pret daudzām A. Mihanoviča hipotēzēm kritiski, pētījumu tomēr vērtē kā „nozīmīgu un ievērojamu ieguldījumu salīdzināmās valodniecības attīstībā"[14].

Aleksandrs Gilferdings par slāvu valodu un sanskrita radniecību

30 gadus pēc A. Mihanoviča krievu valodnieks, Pēterburgas ZA korespondētājloceklis Aleksandrs Gilferdings (*Александр Гильфердинг*, 1831–1872) šo tēmu attīstīja pētījumā *О сродствѣ языка славянскаго съ санскритскимъ* (Par slāvu valodas un sanskrita radniecību), kas publicēts 1853. gadā un satur līdz tam apjomīgāko sanskrita-slāvu salīdzinošo vārdnīcu – ap 600 sanskrita vārdu un to leksiski semantiskās līdzības krievu u. c. slāvu valodās.

Ievadā autors pamato pētījuma aktualitāti: lai gan salīdzināmā valodniecība savas pastāvēšanas 36 gadu laikā[15] ir guvusi ievērojamas sekmes, joprojām ir arī baltie plankumi, no kuriem būtiskākais – slāvu valoda. Valodniecības zinātne aizsākās Vācijā, un galveno sasniegumu autori ir vācu zinātnieki, tāpēc viņi ar sanskritu salīdzina pirmkārt tās valodas, kuras vislabāk pazīst: grieķu, latīņu un „visus vācu dialektus"[16],

---

[12] Par regulāru skaņu atbilsmju likumībām IE valodās valodnieki sāka runāt pēc Jakoba Grimma *Vācu gramatikas* [Grimm 1822] publicēšanas, kurā viņš izvirzīja hipotēzi par regulārām skaņu pārmaiņām un „fonētisko likumu" pastāvēšanu ģermāņu valodās. Par to, ka IE valodās iespējams konstatēt arī identisku vai līdzīgu vārda morfoloģisko struktūru, F. Bops zinātniskā līmenī paziņoja tikai pēc desmit gadiem savā IE valodu salīdzinošajā gramatikā [Bopp 1835].

[13] *Pri tome je njegov postupak metodološki zanimljiv jer se tek iz današnje perspektive pokazuje kako je u ponečemu bio i ispred svojega vremena* [Katičić 2005: 84].

[14] *The article has become an important contribution in preparing the foundations of the 'Illyrian' and Croatian national revival movements; however, this ideological pointedness should not overshadow its significance as a remarkable, for the time, piece of comparative linguistic research* [Borissoff 2015: 36].

[15] A. Gilferdings par modernās valodniecības dzimšanas brīdi uzskatīja nevis V. Džounsa lekciju 1786. gadā, bet F. Bopa IE salīdzinošās gramatikas pirmpublikācijas faktu 1816. gadā.

[16] *Всѣ нарѣчія Нѣмецкія*. No citāta redzams, ka tās valodas formas, ko šodien dēvējam par vācu, angļu, franču, latīņu, latviešu, lietuviešu, krievu utt. valodām, A. Gilferdings, F. Šlēgelis

bet slāvu valoda pētījumos ieņem pašu pēdējo vietu. Savus secinājumus viņi argumentē ar zendu, lietuviešu vai ķeltu, bet tikai ne ar slāvu valodu faktiem. Šāda parādība ir grūti izskaidrojama, bet tas ir fakts [Гильфердинг 1853: 3].

О СРОДСТВѢ ЯЗЫКА СЛАВЯНСКАГО СЪ САНСКРИТСКИМЪ.

Составилъ А. Гильфердингъ.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.
ВЪ ТИПОГРАФІИ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ.
1853.

— 13 —

Притомъ сближеніе, по возможности полное, Слав. яз. съ Скр., можетъ быть, доставитъ матеріалы для другихъ изслѣдованій, тогда какъ на ограниченномъ числѣ избранныхъ примѣровъ нельзя основывать положительныхъ научныхъ выводовъ.

И такъ предлагаю списокъ родственныхъ словъ Слав. и Скр., которыя въ коренныхъ своихъ звукахъ не подверглись никакому измѣненію:

Абік ЦС. тотчасъ: Скр. abhi-tas скоро.
Авѣ ЦС. (Пут. Григ. 69) явно, обавльши — объявившая (Мин. Пр. 38 б.); обыкновенно ꙗвѣ, ꙗвити: âvis явно.
Агньць ЦС. агнецъ: aghna неприкосновенный, чего не должно убивать (М.).
Адить Р. яр. копить, неумѣренно употреблять; завидовать: aḍ овладѣвать, стремиться къ чему нибудь; aḍḍ желать.
Адр-ашъ Х. дубъ: adri дерево.
Адро, ꙗдро ЦС. лоно: âdhâra вмѣстилище, опора (М.).
Алк, (уменьш.) альчикъ Р. астр. бабка (собств. суставъ): alka членъ.
Амбаръ: ambarajâmi собираю, коплю.
Анта И. насыпь, означающая границу: anta предѣлъ.
За-Ап-ѣтиса ЦС. надѣяться: âp достигать; значеніе желать сохранилось въ Латинскомъ op-to и Скр. формѣ îps, произведенной отъ âp.
Аргаться, аркаться Р. перм. браниться: argh обижать.
Аръ И. начало, происхожденіе: âra предѣлъ, откуда V. ârê далеко, ârât близко; въ обыкновенномъ Скр. яз. âra значитъ конецъ: понятія начала и конца часто замѣняютъ другъ друга, ибо сходятся въ первоначальномъ понятіи предѣла; ср. Слав. кон-ецъ и ис-кон-и.
Артъ Р. перм. толкъ: artha дѣло, причина.
Ард, аредъ Р. нвг. колдунъ, кур. id.. злой духъ: ard мучить, вредить.
Ашло И. заступъ: asala желѣзо.

6. attēls. **A. Gilferdinga pētījuma *О сродствѣ языка славянскаго съ санскритскимъ* (1853) titullapa un pirmie 14 piemēri no viņa sanskrita-slāvu leksiski semantisko līdzību saraksta**

Arī A. Gilferdings sanskritu – atšķirībā no F. Šlēgeļa – vairs neuzskata par IEP, bet tikai par arhaiskāko starp dzīvajām IE valodām, kurā visprecīzākā formā ir saglabājušās tās IEP īpašības, kuras pārējās radniecīgajās valodās jau ir izkliedētas, izkropļotas vai nozaudētas.[17]

A. Gilferdings risina salīdzināmo valodu skaņu adekvātas transliterācijas un transkripcijas problēmu, ko priekšteči tika vienīgi iezīmējuši. Slāvu vārdus viņš pieraksta ar krievu burtiem, ieviešot papildu grafēmas no baznīcas slāvu valodas alfabēta, bet pārējo

u. c. 19. gs. valodnieki uzskatīja par ģermāņu, romāņu, baltu, slāvu, ķeltu utt. valodu izloksnēm (kr.: *нарѣчія*) jeb dialektiem (vācu: *Mundarten*).

[17] *Язык Санскритский* [..] *съ наибольшею вѣрностью сохранилъ первобытныя свойства рѣчи Индо Европейской, разсѣянныя, искаженныя или утраченныя въ прочихъ языкахъ родственныхъ* [Гильфердинг 1853: 3, 5].

valodu piemērus – ar latīņu alfabēta burtiem, kuriem atsevišķu specifisku valodas skaņu attēlošanai pievieno papildu diakritiskās zīmes. Lai gan vēlāk lielākā daļa A. Gilferdinga ieviesto zīmju slāvu valodu fonētiskajā transkripcijā netika izmantota, savam pētījumam viņš bija izveidojis visai detalizētu fonēmu grafiskās atveides sistēmu, kas lasītājam ļāva saprast, kā attiecīgā skaņa tiek izrunāta.

Tāpat autors sniedz sanskrita fonētikas aprakstu, izmantojot devanāgarī latīnisko transliterāciju. Tiekdamies iespējami precīzāk transkribēt senindiešu valodas skaņu nianses, autors lieto diezgan daudz diakritisko zīmju. Par unificētu sanskrita transliterācijas sistēmu pasaules sanskritologi vienojās tikai pēc pusgadsimta. Lielākā daļa A. Gilferdinga lietoto zīmju tajā netika uzņemta – vienkāršības un ērtuma vārdā. Konkrētajā pētījumā detalizēts skaņu apraksts ļāva autoram diezgan precīzi salīdzināt slāvu valodas un sanskrita fonētiskās sistēmas un secināt, ka tās ir gandrīz vienādas.[18]

Tālāk A. Gilferdings pāriet pie leksiski semantisko līdzību saraksta, kurā operē ar leksikas paraugiem no dažādām slāvu valodām (autora skatījumā – izloksnēm), atrod vārdus, kas formāli un semantiski ir gandrīz identiski savām sanskrita atbilsmēm. Piemēram, no krievu valodas: гадъ – *gaḍu* 'tārps', домъ – *dama* 'māja'; новый – *nava*, *navja* 'jauns', жив, жить – *ǵiv* जीव (*jīva*) 'dzīvs', носъ – *nasà* 'deguns', огнь – *agni* 'uguns', подъ – *pada* (पादु *pādu*) 'vieta', полка 'plaukts' – *phalaka* 'dēlis', роса – *rasa* 'ūdens' (रसा *rasā* 'augsne, mitrums'); no baznīcas slāvu (ЦС): нокъть – *nakha* 'nags', овьца – *avi* 'avs'; no čehu: братръ – *bhrātṛ* 'brālis', no serbu: кокотъ – *kukkuta* 'gailis', меляти 'smērēt' – *mala* 'dubļi'; no horvātu: петла, пецель – *patala* 'stiebrs', банъ 'Horvātijā vaivada tituls' – *bhanu* 'kungs'; no poļu-kašubu: лепа 'lūpa' – *lapana* 'mute', no augšsorbu: медъ 'starpā' – *madhja* 'vidū' utt. Sava pētījuma pirmo daļu autors noslēdz ar atziņu: „Garais fonētiski līdzīgo sanskrita-slāvu vārdu saraksts, bez šaubām, pierāda, ka šo valodu starpā pastāv vistuvākā radniecība."[19]

Uz savāktā leksiski semantisko līdzību materiāla bāzes autors mēģina definēt, kādas skaņu pārmaiņas notikušas slāvu valodas vārdsaknēs, salīdzinot ar sanskrita atbilsmēm. Piemēram, patskaņi *e* < *a*: жена – *gani* (जनी janī) 'sieva', звенѣть – *svan* 'zvanīt' (स्वन *svana* – 'skaņa'), медъ – *madhu* 'medus', небо – *nabhas* 'debesis'; *e* < *i*: тетеревъ 'rubenis' – *tittira* 'irbe'; *o* < *a*: бобръ 'bebrs' – *babhru* 'mangusts', horv. бошити 'vērīgi skatīties' – *bhas* 'redzēt'; *o* < *u*: bulgāru: соче 'rādu' – *sûć* 'rādīt'. IE valodām raksturīgo līdzskaņu *l* < *r* (*r* < *l*) miju autors atrod serbu валовъ 'sile' – *varva* (वार्वट *vārvaṭa*) 'trauks'; krievu apvidvārdā варега 'virve' – *valga* 'valgs, iemaukti'; baznīcas slāvu влъкъ un krievu волк – *vṛka* 'vilks'; krievu соль – *sara* 'sāls', piemetinot, ka sanskrita fonēma r saglabājusies serbu valodas derivatīvā сосюръ 'sālstrauks'. Šādā veidā, salīdzinot sanskrita un slāvu leksiku, A. Gilferdings atrod ap 70 skaņu pārmaiņas un atbilsmes variantus.

---

[18] *Мы получаемъ въ двухъ сравнимаемыхъ языкахъ систему звуковъ, почти одинаковую* [Гильфердинг 1853: 11].

[19] *Этотъ длинный списокъ Славянскихъ и Санскритскихъ словъ, совершенно сходныхъ въ звукахъ своихъ, безъ сомнѣнія, ясно и наглядно доказываетъ, что эти языки соединены между собою самымъ близкимъ родствомъ* [Гильфердинг 1853: 39].

Pētījuma gaitā A. Gilferdings izvirza arī atsevišķu īpašvārdu etimoloģijas, piemēram, hidronīmus Донъ, Дунай atvedina no sanskrita vārda *dhuni* 'upe', bet krievu vārdu кремль 'kremlis' – no sanskrita substantīva *krama* 'spēks, vara, kārtība'.

A. Gilferdinga pētījumu atzinīgi novērtējis viņa laikabiedrs, krievu sanskritologs, pirmās sanskrita-krievu vārdnīcas autors Kaetans Kossovičs (*Каэта́н Андре́евич Коссо́вич*, 1814–1883) rakstā *Филологическія замѣчанія* (Filoloģiskas piezīmes, Коссович 1853). Izvērtējot salīdzināmās valodniecības stāvokli Krievijā un Eiropā 19. gs. vidū un slāvu valodnieku ieguldījumu salīdzināmās leksikoloģijas attīstībā, viņš īpaši izceļ A. Gilferdinga pētījumu kā ļoti kvalitatīvu un studēšanas vērtu gan lielā valodas faktu materiāla, gan asprātīgo un interesanto secinājumu dēļ, un uzskata, ka tas ir labs iegansts, lai meklētu slāvu valodas vārdu izcelsmes zinātnisku skaidrojumu.[20]

***

Ar A. Gilferdinga publikāciju faktiski noslēdzās sanskrita un Eiropas valodu leksikas salīdzinošo pētījumu (lielā mērā arī visas IE salīdzināmās leksikoloģijas) pirmais posms, kuram sekoja šādu pētījumu pārtraukums vesela gadsimta garumā. 19. gs. otrajā pusē Eiropas valodniecībā sāka dominēt jaungramatiķi, kuri daudz nodarbojās ar hipotētiskas PIE u. c. hipotētisku valodu protoformu rekonstruēšanu. Viņu lingvistiskie pētījumi bija orientēti uz fonētikas un morfoloģijas, bet ne leksikas līmeni. 20. gs. IE valodniecība attīstījās zem strukturālisma un formālisma karogiem; par lingvistu izpētes objektu kļuva valodu iekšējās formālās struktūras, kas maz korelējās ar leksiku kā tādu un komparatīvistiku kā pētīšanas metodi. Rezultātā pie leksikas salīdzināmajiem pētījumiem Rietumu valodniecība atgriezās tikai 20. gs. vidū – ar Morisa Svodeša[21] leksikostatistikas un glotohronoloģijas un Džozefa Grīnberga[22] masu salīdzināšanas metodēm. Taču to autori savas metodes izmantoja galvenokārt kā lingvistiskās tipoloģijas instrumentus Amerikas indiāņu, Āfrikas u. c. neindoeiropiešu tautu valodu saimju robežu noteikšanai. Sanskrita leksikas salīdzināmajos pētījumos tās netika izmantotas. Turklāt M. Svodešs savu leksikostatistikas metodi neizstrādāja līdz galam, bet pievērsās vienam tās aspektam, t. s. glotohronoloģijai – hipotētiskai metodei, ar kuras palīdzību mēģināja noteikt radniecīgu valodu diversifikācijas laiku [Swadesh 1972]. Tādējādi salīdzināmās leksikoloģijas pionieru 19. gs. iedibinātās tradīcijas 20. gs. būtisku attīstību neguva, un mūsdienās šī valodniecības nozare, Krievijas valodnieces R. Ceitlinas vārdiem runājot, joprojām vēl atrodas formēšanās stadijā un sper tikai pirmos soļus.[23]

---

[20] *Считая его достойнымъ изученія по множеству матеріаловъ, въ немъ собранныхъ, и соображеній остроумныхъ и любопытныхъ, я остановлюсь на немъ, как на поводе къ объясненію образованія слов языка отечественного* [Коссович 1853: 7].

[21] Moriss Svodešs (*Morris Swadesh*, 1909–1967) – amerikāņu lingvists un antropologs. Salīdzināmās leksikoloģijas vēsturē pazīstams ar t. s. Svodeša bāzes leksikas sarakstu (*Swadesh list*) kā leksikostatistikas metodes instrumentu [Swadesh 1955].

[22] Džozefs Grīnbergs (*Joseph Harold Greenberg*, 1915–2001) – amerikāņu lingvists, viens no lingvistiskās tipoloģijas un valodu ģenētiskās klasifikācijas autoriem. Salīdzinošās leksikoloģijas vēsturē pazīstams ar t. s. masu salīdzināšanas (*mass comparison*) jeb daudzpusējas salīdzināšanas (*multilateral comparison*) metodi, ar kuras palīdzību mēģināja noteikt ģenētiskās saistības līmeni starp valodām.

[23] *Сравнительная лексикология* [..] *делает свои первые шаги* [Цейтлин 1996: 3].

Baltu-sanskrita leksikas salīdzinošie pētījumi

Uz baltu (sevišķi – lietuviešu) valodu līdzību ar sanskritu, kā arī to arhaiskumu valodnieki norādījuši jau 19. gs., taču šīs atziņas balstījās galvenokārt uz F. Bopa, A. Šleihera, A. Meijē u. c. autoritatīvu valodnieku izteikumiem, nevis sistemātiskiem sanskrita un baltu valodu leksikas salīdzinošajiem pētījumiem. Atsevišķi mēģinājumi salīdzināt sanskritu ar mūsu valodām tomēr ir bijuši jau komparatīvistikas pirmsākumos. F. Adelungs savā 1832. gada sanskrita literatūras vēsturiskajā apskatā liecina, ka 1828. gadā Kēnigsbergas Karaliskajā vācu biedrībā[24] profesors P. Bolens[25] nolasījis publisku lekciju vācu valodā par lietuviešu un sanskrita valodu līdzību. Savukārt Kurzemes mācītājs Karls Vatsons[26] atradis lielu līdzību sanskrita un latviešu valodas gramatiskajās formās, diemžēl zinātnieka agrīnā nāve ir pārtraukusi viņa plašākus pētījumus par šo tēmu [Adelung 1832: 52]. Ne P. Bolena lekcija, ne K. Vatsona pieraksti nav saglabājušies. Taču latvistikas un baltistikas vēsturē ir viena publikācija, kura pelna uzmanību aplūkojamās tēmas kontekstā, lai gan tās autors nav profesionāls valodnieks. Tā ir Kaspara Lazdiņa (*Chas. Lasdin*) 1954. gadā Monreālā angļu valodā izdotā grāmata *Sanskrit-Latvian words. Living language fossils* (Sanskrita-latviešu vārdi. Dzīvie valodas izrakteņi). No pirmajām līdzīgām publikācijām to šķir vairāk kā gadsimts, taču tā iederas mūsu apskatā kā pirmā sanskrita-latviešu salīdzināmā vārdnīca. Turklāt metodoloģiski un stilistiski tā ir līdzīga F. Šlēgeļa, F. Golovkina, A. Murreja, F. Adelunga pētījumiem: neiedziļinoties fonētisko atbilsmju un salīdzināmo vārdu gramatisko struktūru analīzē, autors meklē identiski vai līdzīgi izrunājamus sanskrita un latviešu vārdus, kuri nozīmē vienus un tos pašus vai līdzīgus jēdzienus, un atrod ap 300 līdzību pāru.

„Nav jaunums, ka sanskritā un latviešu valodā ir daudz līdzību," autors raksta ievadā. „Pārsteidzoši ir tas, ka identisku latviešu vārdu ir tik daudz un, neraugoties uz to, līdz šim tie nav savākti un klasificēti."[27] Jēdzienus, kas salīdzināmajās valodās izteikti ar formāli līdzīgiem vārdiem, viņš grupē pēc cilvēku dzīves un darbības jomām, uz kurām tie attiecas: sociālās šķiras, ģimenes locekļu statuss, ķermeņa daļu nosaukumi, dabas parādības, reliģija, uzturs u. tml. Piemēram, grupā „Sociālās šķiras" autors ievieto skr. KARTA ‘atšķirība, iedalījums' un salīdzina to ar latv. KĀRTA; grupā „Ģimene" – skr. MATA (मातृ *mātṛ*) jeb latv. MĀTE; skr. SŪNI (सूनु *sūnu*) ‘bērns, dēls' un latv. ZĒNS; grupā „Ķermeņa daļas" – skr. NAKHA jeb latv. NAGS; skr. MUKHA jeb latv. MUTE; skr. NASA (arī नासा *nāsā*) ‘deguns' un latv. NĀSS (skr. नस्र *nasra*); skr. PARNA jeb latv. SPĀRNS; grupā „Materiālas lietas" – skr. RATHA jeb latv. RATI; grupā „Ēdieni" – skr. MADHU jeb latv. MEDUS; grupā „Dabas parādības" – skr. SVANA

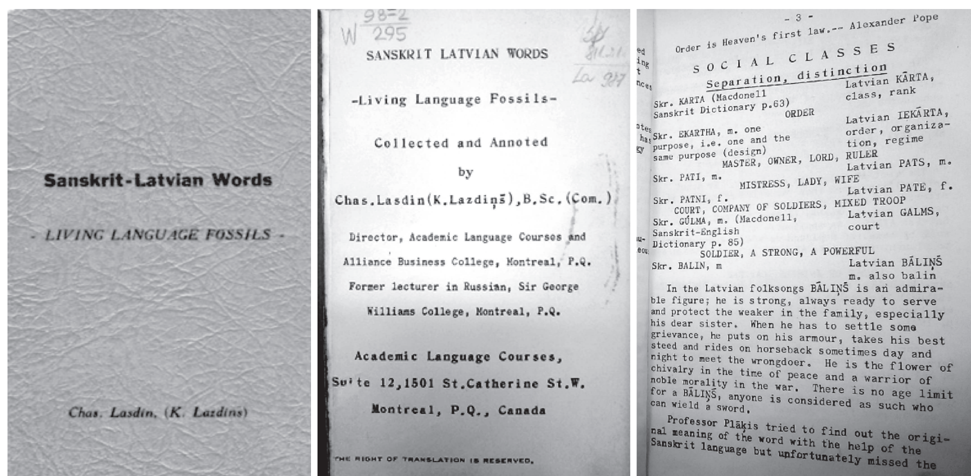
[24] *Die Königliche Deutsche Gesellschaft*.

[25] Pēters fon Bolens (*Peter von Bohlen*, 1796–1840), vācu orientālists un indologs, Kēnigsbergas universitātes profesors.

[26] Karls Vatsons (*Carl Friedrich Watson*, 1777–1826), Kurzemes guberņas vācu luterāņu mācītājs, viens no pirmajiem latviešu etnogrāfijas un vēstures pētniekiem, laikraksta „Latviešu Avīzes" redaktors 1822.–1826. gadā.

[27] *There is nothing new that the basic Sanskrit and Latvian languages have close similarity, but the surprising fact is that though in the Latvian language there are such a large number of identical words, they have not been collected and classified* [Lasdin 1954: 3].

'skaņa' un latv. ZVANS; skr. AGNI jeb latv. UGUNS; skr. DHŪMA jeb latv. DŪMI; grupā „Reliģija" – skr. DEVA (arī दैव *daiva*) jeb latv. DIEVE utt.

Sanskrit-Latvian Words

- LIVING LANGUAGE FOSSILS -

Chas. Lasdin, (K. Lazdiņš)

SANSKRIT LATVIAN WORDS

-Living Language Fossils-

Collected and Annoted

by

Chas.Lasdin(K.Lazdiņš),B.Sc.(Com.)

Director, Academic Language Courses and

Alliance Business College, Montreal, P.Q.

Former lecturer in Russian, Sir George

Williams College, Montreal, P.Q.

Academic Language Courses,

Suite 12,1501 St.Catherine St.W.

Montreal, P.Q., Canada

THE RIGHT OF TRANSLATION IS RESERVED.

- 3 -

Order is Heaven's first law.-- Alexander Pope

S O C I A L   C L A S S E S

Separation, distinction

Skr. KARTA (Macdonell Sanskrit Dictionary p.63) — Latvian KĀRTA, class, rank

ORDER

Skr. EKARTHA, m. one purpose, i.e. one and the same purpose (design) — Latvian IEKĀRTA, order, organization, regime

MASTER, OWNER, LORD, RULER

Skr. PATI, m. — Latvian PATS, m.

MISTRESS, LADY, WIFE

Skr. PATNI, f. — Latvian PATE, f.

COURT, COMPANY OF SOLDIERS, MIXED TROOP

Skr. GÚLMA, m. (Macdonell, Sanskrit-English Dictionary p. 85) — Latvian GALMS, court

SOLDIER, A STRONG, A POWERFUL

Skr. BALIN, m — Latvian BĀLIŅŠ m. also balin

In the Latvian folksongs BĀLIŅŠ is an admirable figure; he is strong, always ready to serve and protect the weaker in the family, especially his dear sister. When he has to settle some grievance, he puts on his armour, takes his best steed and rides on horseback sometimes day and night to meet the wrongdoer. He is the flower of chivalry in the time of peace and a warrior of noble morality in the war. There is no age limit for a BĀLIŅŠ, anyone is considered as such who can wield a sword.

Professor Plāķis tried to find out the original meaning of the word with the help of the Sanskrit language but unfortunately missed the

7. attēls. **K. Lazdiņa grāmatas *Sanskrit-Latvian words. Living language fossils* (1954) vāks, titullapa un teksta fragments**

Publikācija savulaik izraisīja plašu diskusiju trimdas latviešu presē. 1955. gada janvārī „Londonas Avīze" publicēja Latvijas sūtņa K. Zariņa atsauksmi par K. Lazdiņa grāmatu:

„Jūsu darbs ir ievērības un apbrīnas cienīgs un es ļoti priecājos par šo sevišķi labi izdevušos latviešu valodas propagandas darbu, tik zinātniskā un izsmeļošā apjomā, kā Jūs to esiet veikuši. Jums taisnība: latvju tauta sīksti turas pie savas valodas. Viņas sīkstums un vienība ir mūsu senčiem palīdzējušas uzvarēt un šie paši tikumi arī mūs reiz vedīs atpakaļ uz dzimteni." [Sanskrita un latviešu valodas sakari. *Londonas Avīze*, Nr. 451, 14.01.1955.]

Taču šādu viedokli atbalstīja ne visi. Valodnieks Benjāmiņš Jēgers Amerikas latviešu laikrakstā „Laiks" publicēja recenziju „Vēl viens neizdevies mēģinājums", kurā pārmeta autoram, ka viņš nemēģina salīdzināt un analizēt sanskrita un latviešu valodas līdzības fonētikas un morfoloģijas līmenī, kā to paredz salīdzināmi vēsturiskā metode, bet līdzīgo vārdu salīdzināšanā vadās no leksēmu ārējās leksiski semantiskās līdzības – vienkārši meklē līdzīgi izrunājamus vārdus ar līdzīgu nozīmi. Tas novedot pie nepareiziem skaidrojumiem. Piemēram, sanskrita „vārdu *ēkārtha* K. Lazdiņš uzskata par radu latviešu vārdam „iekārta", lai gan sanskr. vārds sastāv no ēka – 'viens' un artha – 'mērķis, nozīme', bet latviešu vārdam pamatā ir lietvārds 'kārta' ar priedēkli ie-, nevis kaut kāda – ārta" [Jēgers 1955].

Konkrētā piemēra kritika atzīstama par pamatotu. Taču savā recenzijā B. Jēgers nepiemin nevienu no augstāk citētajiem līdzību piemēriem, kurus K. Lazdiņš ir atradis pareizi, jo tajos redzama sanskrita un latviešu leksēmu morfoloģisko struktūru sakritība, bet skaņu pārmaiņas ir izskaidrojamas ar citās IE valodās konstatētajām skaņu atbilsmēm. Turklāt K. Lazdiņa publikācijā tādu pāru ir daudz.

Pret daudzām K. Lazdiņa hipotēzēm ir pamats izturēties kritiski. Līdzības nereti izvēlētas uz intuīcijas un asociāciju, nevis stingras metodikas pamata. Taču jāņem vērā, ka viņa rīcībā nebija gatavas leksikas salīdzināšanas metodikas. K. Lazdiņš tika izvirzījis interesantu un latviešu etnoģenēzes izpratnei būtisku valodniecisku hipotēzi par latviešu valodas izteiktu (salīdzinājumā ar Rietumeiropas valodām) līdzību sanskritam, kura šī iemesla dēļ ir pelnījusi tālāku izpēti, nevis noliegšanu.

Secinājumi

Valodnieku izpratne par IE valodu saimi, IE salīdzināmā valodniecība kā lingvistikas nozare 18. gs. gadsimta beigās radās tādēļ, ka eiropieši sev atklāja sanskritu – teritoriāli un hronoloģiski tālo Indijas vēdu valodu, kas tomēr izrādījās ļoti līdzīga Eiropas valodām visos līmeņos – fonētikā, gramatiskajās formās, leksikā. Līdz 19. gs. vidum, kamēr valodnieki diskutēja par IE valodu saimes robežām, sanskrits šajās diskusijās kalpoja par glotoģenealoģisku etalonu.

Lingvistiskās komparatīvistikas pionieri 18.–19. gs. mijā par valodu evolūcijas un ģenealoģijas izpētes svarīgāko instrumentu uzskatīja tieši leksikas salīdzināšanu: sanskritā tika meklētas un atrastas attiecīgo Eiropas valodu leksiski semantiskās atbilsmes jeb vārdu pāri, kuros viens un tas pats vai semantiski tuvs jēdziens izteikts ar vienu un to pašu vai līdzīgu skaņu kombināciju vārdsaknes līmenī. Šo pieeju (nenoliedzot skaņu pārmaiņu izvērtēšanas un gramatisko struktūru atbilstības nozīmi) īpaši aizstāvēja slāvu un baltu valodu pratēji, kuri savās valodās atrada daudz sanskrita leksiski semantisko līdzību – vairāk nekā ģermāņu un romāņu valodās – un uzskatīja šo faktu par padziļinātas zinātniskas izpētes vērtu.

Tomēr 19. gs. vidū interese par sanskritu kā lingvistiskās komparatīvistikas instrumentu samazinājās, bet salīdzināmās leksikoloģijas attīstība apsīka. Par salīdzināmās valodniecības pētījumu galveno objektu kļuva IE valodu fonētika, gramatika un citi valodas sistēmas līmeņi. Leksikas salīdzināšanas metode tā arī netika izstrādāta.

Vārdu salīdzināšanas metodes formulēšana šobrīd ir komparatīvās leksikoloģijas neatliekams uzdevums. Tas veicams, apkopojot un attīstot tālāk šīs nozares pionieru izmantotos vārdu salīdzināšanas paņēmienus, kuri ietvēra gan leksēmu objektīvo, formālo līdzību/atšķirību noskaidrošanu fonētikas un gramatisko struktūru līmenī (ar salīdzināmi vēsturiskās metodes instrumentiem), gan vārdu semantikas veidošanās komplicēto, subjektīvo dabu. Šķiet, ka šodien, balstoties uz jaunākajiem pētījumiem semantikas jomā un izmantojot leksikostatistikas pieeju, tas beidzot varētu izdoties.

LITERATŪRA

Adelung, F. *Rapports entre la langue Sanscrit et la langue Russe*. St-Petersbourg: F. Drechsler, 1811.

Adelung, F. *Ower de Verwantschap de Russische en de Sanscritische taal*. Algemene konst en letterbode, 1814, S. 27, 26–29.

Adelung, F. von. *An Historical Sketch of Sanscrit Literature: With Copious Bibliographical Notices of Sanscrit Works and Translations*. Oxford: D. A. Talboys, 1832. 234 p.

Bopp, F. *Über das Conjugationssystem der Sanskritsprache in Vergleichung mit jenem der griechischen, lateinischen, persischen und germanischen Sprache...* Herausgegeben und mit Vorerinnerungen begleitet von Dr. K. J. Windischmann. Frankfurt am Main: Andreas, 1816.

Bopp, F. *Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Send, Armenischen, Griechischen, Lateinischen, Litauischen, Altslavischen, Gothischen und Deutschen*. Berlin: F. Dümmler, 1833.

Bopp, F. *Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Send, Armenischen, Griechischen, Lateinischen, Litauischen, Altslavischen, Gothischen und Deutschen*. Berlin: F. Dümmler, 1835.

Bopp, F. *A comparative grammar of the Sanskrit, Zend, Greek, Latin, Lithuanian, Gothic, German, and Sclavonic languages* (translated by Edward B. Eastwick). London – Edinburgh: Williams and Norgate, 1856.

Borisoff, C. L. Antun Mihanović and His Contribution to Slavonic-Sanskrit Comparative Studies. *FILOLOGIJA* 64, Zagreb, 2015, pp. 1–36.

Carey, W. *A Grammar of the Sanskrit Language, composed from the works of the most esteemed Hindoo Grammarians*. Serampore: Mission Press, 1804.

Golovkin, F. G. *Etymologies slavonnes tir es du Samscrit. Fundgruben des Orients*. Bearbeitet durch eine Gesellschaft von Liebhabern, 1809. 1, S. 459–460.

Grimm, J. *Deutsche Grammatik*. Göttingen: Dieterrichs, 1822.

Jēgers, B. Vēl viens neizdevies mēģinājums. *Laiks*, Nr. 3, 08.01.1955.

Jungmann, A. *O Sanskrytu. Krok, Veřejný spis všenaučný pro vzdělance národu Česko-Slovanského*. Vydáván přispíváním mnoha učených vlastenců od Jana Svatopluka Presla, doktora lékařství, c. k. veřejného profe-sora přírodopisu a správce c. k. přírodovny vysokých škol pražských. Částka I, 1821, S. 65–81.

Katičić, R. Mitovi naše poganske starine i Natko Nodilo. *Filologija* 44,2005, pp. 63–84.

Lazdiņš, K. *Sanskrit Latvian Words: Living Language Fossils. Collected and annoted by Chas.* Lasdin (K. Lazdins), B. sc. (com.). Montreal, P. Q., Canada: Academic Language Courses, 1954, p. 72.

Mihanović, A. Zusammenstellung von 200 Laut- und Sinnvervand-ten Wörtern des Sanskrites und Slawischen. *Hommayr's archiv*, 1823. № 66, 67, 71.

Murray, A. *History of the European Languages or, researches into the affinities of the Teutonic, Greek, Celtic, Sclavonic, and Indian nations* Vol. I–II. Edinburgh: Archibald Constable & Co; London: Hurst, Robinson and Co, 1823.

Schlegel, F. *Ueber die Sprache und Weisheit der Indier. Ein Beitrag zur Begründung der Alterthumskunde* [..]. *Nebst metrischen Uebersetzungen Indischer Gedichte*. Heidelberg: Mohr und Zimmer, 1808. *Digitale Edition von Jochen A*. Bär. Vechta 2014.

Skorochód-Majewski, W. O *Słowianach i ich pobratymcach. Cz. 1, Obeymuiaca czytane na posiedzeniach działowych w latach 1813, 1814, 1815, tudzież na Posiedzeniu Publicznem Towarzystwa Królewskiego Przyiaciół Nauk dnia 30 kwietnia 1816 r. rozprawy o języku sanskryptskim* [..]. Warszawa: Viktor Dabrowski, 1816.

Swadesh, M. Towards greater accuracy in lexicostatistic dating. *International Journal of American Linguistics*, 1955, # 21, 121–137.

Swadesh, M. *The Origin and Diversification of Language*. London: Routledge & Kegan Paul, 1972, p. 252.

Wilkins, C. *Grammar of the Sanskrita Language*. London: W. Bulmer and Co, 1808.

Гильфердинг, А. *О сродствѣ языка славянскаго съ санскритскимъ*, 1-е изд. Saint-Petersburg: Тип. Имп. Академии наук, 1853, с. 288.

Коссович, К. *Филологическiя замѣчанiя*. Санктпетер-бургъ: Тип. Имп. Академии наук, 1853, с. 24.

Сафронов, В. А. *Индоевропейские прародины*. Горький: Волго-Вятское книжное изд-во, 1989. 398 с.

Цейтлин, Р. М. *Сравнительная лексикология славянских языков X/XI–XTVPCV вв. Проблемы и методы*. Москва: Наука, 1996. 232 с.

DAUGAVPILS UNIVERSITĀTE
HUMANITĀRĀ FAKULTĀTE

VALODA – 2020

Valoda dažādu kultūru kontekstā

XXX Zinātnisko rakstu krājums

Proceedings of Scientific Readings XXX

DAUGAVPILS UNIVERSITĀTES
AKADĒMISKAIS APGĀDS „SAULE”
2020

VALODA – 2020. Valoda dažādu kultūru kontekstā. XXX Zinātnisko rakstu krājums. Atb. red. S. Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds „Saule”, 2020. 338 lpp.

Rakstu krājumā **„Valoda – 2020. Valoda dažādu kultūru kontekstā”** iekļauti Humanitārās fakultātes XXX Zinātnisko lasījumu materiāli.

Krājumā publicēti raksti par latviešu, lietuviešu, krievu, angļu, vācu u. c. valodas dažādu līmeņu parādībām: diahroniskie, sinhroniskie un kontrastīvie pētījumi, tulkošanas, lingvokulturoloģiskie un sociolingvistiskie jautājumi.

Visi raksti tiek anonīmi recenzēti.

Redakcijas adrese
Humanitārā fakultāte, Vienības ielā 13, Daugavpils, LV-5401, Latvija
e-pasts hf@du.lv

Kopš 2013. gada rakstu krājums **„Valoda. Valoda dažādu kultūru kontekstā”** iekļauts „EBSCO Publishing” Starptautiskajā humanitāro zinātņu resursu datubāzē (Humanities Source International Database).

ISSN 1691-6042
ISBN 978-9984-14-920-2

LANGUAGE 2020. Language in Various Cultural Contexts. Proceedings of Scientific Readings XXX. Ed. S. Polkovņikova. Daugavpils: Daugavpils University Academic Press "Saule", 2020. 338 p.

"Language 2020. Language in Various Cultural Contexts" contains Proceedings of Scientific Readings of the Faculty of Humanities XXX.

This selection is devoted to the phenomena of various levels in Latvian, Lithuanian, Russian, English, German etc. languages, and represents works in diachronic, synchronic and contrastive linguistics. It also includes the issues on the research carried out into lingvo-cultural and sociolinguistic fields.

The articles are evaluated by anonymous reviewers.

Editorial Address
Humanitārā fakultāte, Vienības ielā 13, Daugavpils, LV-5401, Latvia
e-mail hf@du.lv

Collection of scientific articles **"Language. Language in Various Cultural Contexts"** is indexed in "EBSCO Publishing" Humanities Source International Database since 2013.

Saturs / Contents

SINHRONIJA: LEKSISKAIS, SEMANTISKAIS UN STILISTISKAIS ASPEKTS